

אנאטולי שצ'רנסקי

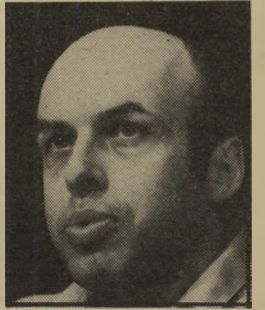
אנאטולי שצ'רנסקי הופיע על מירקע הטלוויזיה של מוסקווא. היה ברור שהקטע הוקלט מראש, כדי לנמנע ממנו להתחרט ברגע האחרון. היה ברור גם שהאיש קורא מן הכתב טקסט שהוכן על-ידי מישהו. הוא גימגם, היסט והתנהג כמי שכפאו שד, הוא לא הסתכל בעיני הציבור.

וכך קרא שצ'רנסקי: ברית-המועצות והעם הסובייטי נמצאים בעיצומה של מלחמת-הגנה נגד האימפריאליזם והציונות, תנועה של פושעים וטרוריסטים, שמטרתה היא פגעי עה במישטר הסוציאליסטי הנ" אור והשמרת המדינה הסובייטי טיה. גם המטרות וגם דרכי הפעולה הברבריים של הציונות הם מתחת לכל רמה של מוסר אנושי. כל מי שתומך בתנועה זו מוציא את עצמו מחברת אנשים בניית-רבות.

רק אחרי פגישה עם הציונים נודע לי שהם מזדהים עם מדינת-ישראל. אילו ידעתי מראש על הזדהותם עם ישראל, לא הייתי מסכים לפגישה איתם מעולם. כמו שרגן מנסה להשתמש בטכסיסים דמוקרטיים כדי לקדם את מטרותיו, כן משתמשת הציונות בשפה דמוקרטית על מנת לקדם את מטרות הטרור והשמדת העם הפלסטיני. ידיהם מגואלות ברם הפלסטינים, נשים, זקנים וילדים.

אני בטוח שלהגנת הציבור, ממשלת ברית-המועצות והק"ג"ב לוחמים, וימשיכו ללחום מלחמה בלתי-פוסקת נגד חיות-הטרף הנקראות ציונים. וכמו כן אין לי כל ספק שמלחמה זו, המנוהלת בהתאם לחוקי ברית-המועצות ותחת ביקורת המערכת הימית-ספית הסובייטית, אינה נוגדת כהוא-זה את הצורך לכבד זכויות-אדם, ומשמשת את המטרות הנשגבות ביותר של האנושות.

ברגע שסיים את דבריו, נעלם שצ'רנסקי מן המירקע, והקריין הסובייטי המשיך בקריאת החדשות.

שצ'רנסקי

מתי זה קרה?

זה לא קרה, כמובן. זה לא יכול היה לקרות. כי אנאטולי שצ'רנסקי היה גיבור. הוא עמד לבדו מול העוצמה המקובצת של הק"ג"ב, ושל כל המערכת הסובייטית. הוא סירב להתכחש לעצמו, להיכנע, להשתתף. על כן הלך לכלא, סבל במשך שנים, עד שהוחרר תמורת מרגל סובייטי ובא לישראל. זה היה לפני תישעה חודשים בדיוק, שבמהלכם הספיק להוליד ילדה.

השבוע הופיע נתן שצ'רנסקי על מירקע הטלוויזיה הישראלי. הוא השפיל את עיניו, ובקול חסר-צבע ומונוטוני, תוך גימגום ושגיאות, מבלי להסתכל בעיניו, הוא קרא מן הכתב. בהקלטה מוקדמת, את הטקסט הנ"ל, שגם הוא היה כתוב בעברית משובשת. תחת לקול את הציונות קילל את אש"ף.

מישהו רגל למחרת היום הפרסם את הטקסט המלא בעיתונים, במדועות-עיתון, שעלו בהרבה אלפי רולארים. מדאגני מי שילם? (אגב, בעיתונים הופיע מישפט שלא נקרא בפי שצ'רנסקי בטלוויזיה בערב שלפני כן; כמו שגורבאצ'וב מנסה להשתמש במוסדות המערב על מנת לקדם את מטרותיו, כן... נראה שאנאטולי התמרד והשמית את המישפט ברגע האחרון מן הטקסט שהוכתב לו. על-ידי מי?)

כל זה קרה לפני שצ'רנסקי עשה מעשה אנושי פשוט. הוא הסכים להיפגש עם פייצל אל-חוסייני, צעיר רציני וסימפאטי, בן אחת המישפחות הגדולות בהיסטוריה של הארץ, שביקש לשכנע אותו לפעול נגד גירושו של עיתונאי ערבי מהארץ. גירוש זה הוא מעשה בלתי-אנושי בעליל, טוטאליטרי כמתווה. רבים בארץ, ואני ביניהם, מחו עליו. אנאטולי נפגש, שוחח באדיבות ולמחרת היום נכנע ללחץ שהופעל עליו על-ידי טיפוסים עלובים כמו חיים דרוקמן (הפורנוגראף מפרשת-השב"ב) ואנשי-חושך אחרים.

מה קרה לשצ'רנסקי, הגיבור ממוסקווא, שהפך לשפן בירד שלים?

מי הכריח אותו להתקפל, להתנהג כסמרטוט רטוב, להכות על חטא, לערוך "אוטוקריטיקה" כסיגנון הסובייטי המובהק ביותר — בקיצור, לעשות בארץ-ישראל בדיוק את אותם הדברים שהוא סירב לעשות בברית-המועצות?

האם הוא חולם על קריירה מופלגת בארץ? האם חשב על מכירת סיפור-לעתידי כציבור היהודי באמריקה? האם נכנע ללחצי אשתו הקנאית-דתית-לאומנית וחבריה, ובניהם חסידיו כהנא? נוח להציג את האיש, ככה באשך הכלל איש קטן, שהג" סיבות המיקריות עשו אותו לגיבור, ותלניו בו תיקוות מוגזמות. בכואו אמר כמה דברים יפים, חיך כמה חיכוכים נחמרים, ואנחנו רצינו להאמין שהנה בא אדם גדול. עכשיו, כשהסתבר שהוא בסך-הכל איש קטן, אנו מרגיזים עליו, תחת להתרגז על עצמנו, על אשליותינו, על הנאיביות שלנו.

אולי אך יתכן גם הסבר הרבה יותר מכאיבי: הארץ הזאת הופכת בינורים לשפנים. הארץ הזאת מגמרת בני-אדם. האיש שהגיע ממוסקוואה לשאי שיעור-קוממו הפוטנציאלי, הפך בארץ לעוד כדאיניק ישראלי, נכנע, מלחך-פיניכה של בעלי-עוצמה וממון. מדינת-ישראל, שגימדה כה רבים וטובים, הוופכת במין אלכימיה הפוכה זהב אנושי לזבל אנושי, עשתה את זה גם לאנאטולי שצ'רנסקי. התהליך כולו ארך בדיוק תישעה חודשים. זה כואב. גם אני קיבלתי כרטיס כרטיס מהאיש בכואו. הצדעתי לו בליבי. אהבתי אותו. כהרסו את עצמו, הרס גם משהו שהיה יקר לי. מתקיים בו הפסוק העברי: איבר את עולמו בשעה אחת.

דיקטטור לנימוסים

הביורוקרטיה היא אויב לאומי. אולי האויב הלאומי מס' 1. הגומזה? אולי, ואולי גם לא. פגשתי פעם בניו-יורק גלגל עיתונות, שירד מן הארץ. שאלתי

אותו מרוע. הוא אמר: בגלל האוטובוס. תמהתי, והוא הסביר: אני לא יכול לסבול את גסות-הרוח, את החיפוף והנגיעות. החלטתי שאני לא רוצה לחיות במקום כזה. אז באתי לאמריקה. בתוכנית המצויינת של כלבוטק על המבוכ הביורוקרטי, שאותו נדרש עולה חדש לעבור, היה הסבר מושלם לשאלה: מדוע אין הם נשארים כאן? מי שרגיל לחברה תרבותית, לממשלה תרבותית ולפקידות תרבותית, זקוק למוטיבציה חזקה מאוד מאד כדי להחזיק כאן מעמד אף במשך חודשים.

(והרי בישראל אין לנו אף התירוף, שהשמיע לי בגאווה העיתונאי המציר אניס מנצור, כשדירבנו פעם על הביורוקרטיה הפנטסטית של מצרים: הביורוקרטיה שלנו היא בת 8000 שנה! זהו מוסד לאומי!)

העולים מתיישים וחוזרים כלעומת שבאו, אך מה לגבינו? מה לגבי אותם אלפי אזרחים שהוזמנו למישרדי חברת בזק, החדשה והטריה, ועברו שם את שיבעת מדורי הטלפון והגינהום, אחרי שניתקו את הטלפון שלהם בעזר חוב של שקל אחד וחצי?

על מה הם חשבו כאשר עמדו שעתיים בתור הראשון, ארבע שעות בתור השני, שלוש שעות שוב בתור הראשון, וכן הלאה? אם לא לקחו עימם כרף של כל נאומי אמנון רובינשטיין, כדי לבלות את השעות בקריאה מהנה, אולי חשבו על המדינה? על הממשל כה? על ירידה?

אם הייתה היא הסכנה מס' 1 לקיום המדינה (ואני קרוב לדיעה זו) — מותר לומר כי הביורוקרטיה היא האויב הלאומי מס' 1. הכל מדברים על כך. בייחוד הפוליטיקאים. 38 שנים מדברים,

והמצב מחמיר. שום דבר — ממש שום דבר! — לא נעשה לתיקון. כפי שאמר מרק טוויין על מוג'האוויר: הכל מדברים עליו, ואיש אינו עושה דבר לגביו.

מה לעשות? כפי שאמר עיתונאי מוזקן אחד בווינה: "אם תרצו, אין זו אגדה."

למשל: שירקהליטה יפסיק להשמיע מישאלות חסודות. תחת זאת, יקים מישרד לקליטה. יוחלט בממשלה כי בשלושת החודשים הראשונים של הימצאות העולה החדש בארץ, כל מגעיו עם כל רשות ממשלתית או ציבורית יתנהלו אך ורק באמצעות מישרד זה. העולה לא יבוא לשום מישרד אחר, לא יגישו לו שום טופס. הכל במישרד האחד הזה, שפקידיו יהיו אחראים לסידור כל ענייניו: החל בשיכון וכלה בחשמל. ולמישרד זה תהיה סמכות מברעת לגבי כל מישרדי-הממשלה.

אוטופיה? אולי. כפי שאמר אותו וינאי... ומה יהא עלינו, שאיננו עולים חדשים? האם עלינו להמשיך ולהפעיל פרוטקציה (המעמד העליון) או להפוך שולחנות (כל שאר המעמדות)?

יכולה להיות תרופה. למשל: ימונה ריקטטור לענייני-מנגנון. איש בעל סמכות עליונה, על רעת הממשלה והכנסת.

בין אפשרויות-האיש — אפשר להעניק לו את התואר נציב עליון — יהיה מוסמך להעביר כל מנהל-מחלקה מתפקידו, בלי הודעה מוקדמת, או אחרי אזהרה אחת, אם השתכנע כי המחלקה אינה מתפקדת כראוי. הוא יהיה מוסמך להזהיר כל פקיד שאינו מתנהג כיעילות ובנימוס (כן, בנימוס בבקשה, תודה, סליחה). אחרי שלוש אזהרות, יהיה מוסמך לפטר את הפקיד, בלי פיצויים. או להטיל עליו קנס כגובה משכורת חודשית.

האם זה היה עורף איהו ועוד איך? האם זה יקרה? לא, זה לא יקרה. מפני שלאיש לא איכפת די הצורך.

העיתונאי ההוא ידע מה שהוא אומר כשרשם בראש הפסוק את שתי המילים: אם תרצו...

פרופסור בכנסת

ליבי ליכי למדרכי בראון, המספר בלגיון זה על אכזבתו הע" מוקה מן הכנסת, מן המתרחש בה ומחבריה, אם כי בצורה עדינה ומרומזת. אילו שאל אותי, הייתי מנבא לו זאת מראש. היה ברור לי כי לא ימצא את מקומו במוסד זה.

בשנות כהונתי בכנסת ראיתי כמה וכמה אנשי-אקדמיה באים והולכים, ואיש מהם לא היה מאושר בבית-המחוקקים הריבוני של מדינת-ישראל. כמעט כולם היו חברי-כנסת גרוועים.

האקדמיה מלמדת דרכי-מחבריה מסודרות. הסתק מסקנות מניתוח הגיוני, פירסומים אחראיים, פניה לעמיתים בעלי רמה שווה.

הכנסת מטפחת את התכונות הפוכות בדיוק: דרכי-מחשבה בלתי-הגיונית ושטופות-אמוציות, בירבור חסר-מעצורים, פיר סומים חסרי-אחריות ופנייה למכנה המשותף הנמוך ביותר של ההמונים, באמצעות בלתי-תיקשורת דרורים. בכנסת יש תחרות מתמדת ובלתי-מרוסנת על האינבור בכלי-התיקשורת. כדי לזכות בכך יש לנסח את הדברים בצורה הנוקבת והשיטחית ביותר, לרוב בסיסמה של תריסר מילים, בלי ביסוס והנמקה. רצוי מאוד לפברק איוושהי "סערה" באולס-המליאה, להמטיד קריאות-ביניים קיצוניות (פאשיסטיזם, "אש-פיסטי", "התביישו/י לך!", "מאניאקי") וללכת כעבור חמש דקות לשתות קפה בחברת המאניאק/פאשיסט/אש-פיסט/חומייני/עוכרי-ש"ראל.

זאת ועוד: איש-אקדמיה מתרכז מטבע מיקצועו בשטח אחד, מצומצם מאוד, וכו הוא מתעמק. לח"כ צריכה להיות גישה הפוכה: להתעניין בכל, להבין מעט בכל דבר, תחת להבין הרבה בעניין אחד.

עוררדין יכול להסתרר בכנסת. עיתונאי על אחת כמה וכמה. אך חוקר או אקדמאי? ירחם עליו האל!

יאללה, העם!

כשקיבלתי הזמנה להקרנה מוקדמת של הסרט אוואנטי פופולו, חשבתי שזה סרט איטלקי ועמדתי לוותר עליו. מישהו דאג לערוך אותי ולתבוע ממני ללכת ולראות. עכשיו אני מוכן לנשק את הידיים למישהו זה. לא הייתי רוצה להחמיץ סרט זה בשום הון שכעולם.

איזה סרט! הוא מראה את המלחמה מזווית מאוד בלתי-רגילה: בעיני האויב. שני חיילים מצריים תועים במידבר, בשלהי מלחמת ששת-הימים, מתחילו להיות סרט סוריאליסטי: המלחמה מבעד מהם ניספו בצמא. בישראל נערך דיון אם להצניח להם מים ממטוסים.

השניים הורגים את הקצין שלהם, הרוצה להמשיך במלחמה, ומתאהבים בתצלום נערה מצרית, שמצאו בכיסו של חבר מת.

עד כאן זהו סרט ריאליסטי, אם כי בלתי-שיגרתי מאוד. שני המצרים נראים כאנטי-גיבורים, עלובים ומיסכנים, וכמה טמבלים בקהל צוחקים מהם בקול רם.

לפתע סיבוב קטן — ומירקס הסרט משתנה לגמרי. השניים נתקלים בג'יפ נטוש של האו"ם, ובו חייל שוודי מת, שנשאר יושב כאדם חי. בג'יפ אין מים. אך יש בו כמה בקבוקים של ויסקי. שני המצרים הצמאים, שאינם רגילים לאלכוהול, שותים לשכרה.

מכאן זה מתחיל להיות סרט סוריאליסטי: המלחמה מבעד לעיני שני שיכורים מתנדרדים, שאחד מהם מתעקש לשאת מיטריה פתוחה. השניים מקיאים על עיתונאי בריטי צמאדם ומלוויו הישראליים, הזורקים אותו חזרה למידבר. הם נוסעים בג'יפ של האו"ם, כשהרדיו משמיע בקול רם שיר-לכת של צה"ל.

הם נתקלים בסויר ישראלי, שחיליו שותים עימם ומצטרפים למיצע-דישיכורים בחולות, כשהם שרים את השיר האחד המוכר לכולם — ההימנון הסוציאליסטי האיטלקי אוואנטי פופולו ("קדימה, העם! הדגל האדום יצאח").

סצנות מסויימות מזכירות את פליני וכמה גאונים אחרים. סצנה אחרת הזכירה לי את ארנסט לוביץ (להיות או לחדול): כאשר אחד המצרים, שחקקתי-אטרון בחייו האורחיים, מתחיל לדקלם מול לוע הרובה את נאום היהודי שילוק (אם תדקרו אותי, האם לא אשתות דמי?) כדי להציל את חייו.

לא אמשיך כאן כסיפור, כי חובה היא לראות את הסרט. נמאס לי להגיד: "זהו הסרט הישראלי הטוב ביותר שנעשה עד כה." אמרנו זאת על מאחורי הסריגים. הפעם יש להגיד משהו אחר: זהו סרט המעלה את אמנות-הקולנוע הישראלית ל-

דרגה אחרת. סרט אמנותי, סוריאליסטי, העולה מדי פעם במהלך השעה-וחצי לשלב גבוה יותר בסולם היצירה, המצחיק עד דמעות ומעצבי עד דמעות, סרט הומאני, יפהפה, מעולה, פרי רענון של ישראל אחרת, יוצרת, אנו-שית, אין בסרט אף מילה אחת של ויכוח פוליטי.

את החוויה הזאת העניק לנו רפי בוקאי. איש צעיר. כמעט ואמרתני נער. אדם שזוהו סירטו הראשון ממש, שכלל לא התכוון לעשות סרט. אלא אך עבודת-גמר בחוג לקולנוע. בלי כסף. בלי עזרה. הוא הוכיח את הכלל שאפשר לעשות סרט טוב בלי הון. כשיש רעיון גדול, מספיקות גם פרוטות.

בפסטיבל-הסרטים של לוקארנו — פסטיבל צעיר, רענון ובלתי-ממוסד — זכה הסרט זה בפרס הראשון לטלוויזיה. מדוע טלוויזיה? כי בוקאי שלח את קלטת של טלוויזיה. לא היה לו הכסף הדרוש כדי לשלוח הדפס אמיתי. אחרת היה מקבל את הפרס הראשון לו סרטים. המארגנים בליכך התלהבו מן הסרט עד שעמדו על כך שהביאמי יבוא. כשנרמז להם בעדינות שאין לו פרוטה בכיס, שלחו כרטיס-טיסה ודאגו לאירוח.

את שני המצרים בסרט מגלמים ערבים. סלים דאו, המגלם את השחקן, חי בפאריס ועבר בתיאטרונה של אריאן מינושקין ("תיאטרון השמש"). בארץ נמצא במיקרה כשצילמו את הסרט, וכך תרם את מישחקו המצויין, כפי שעשה סוהיל חרד, בן גילו (35). שניהם תלמידי בית צבי.

מי שמתיישא מן הארץ, מי שנמאסה לו הקאקופוניה הצורמנית של מאיר כהנא והכביינות של גאולה כהן וכל עדת בני-החושך, כדאי לו לראות את הסרט. הוא מחולל תיקווה.

אוואנטי! אוואנטי!

בוקאי